NİĞDELİ KADI AHMED'E GÖRE NİĞDE VE ÇEVRESİ (13-14. YÜZYIL)**Nevzat TOPAL*****Özet**

Niğde ve çevresinin tarih boyunca önemli bir iskân sahası olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi ise Niğde ve çevresinin önemli geçiş güzergâhları üzerinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı da Anadolu'ya hâkim olmak isteyen güçlerin bu bölgeyi de ele geçirme arzuları sürekli olmuştur. Niğde Şehri ve çevresi tarih boyunca çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Niğde çevresinin Türk hâkimiyetine girmesi ile birlikte önemini korumaya devam ettiği görülmektedir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin önemli vilayetlerinden biri olarak hızla gelişen şehirde çok sayıda imar ve iskân faaliyetlerinin yapıldığı görülmektedir. Bu durum beylikle dönemde de devam etmiştir. Niğde'nin Türk hâkimiyetinin başladığı andan itibaren önemli bir merkez olmuş ve bu özelliğini de günümüze kadar devam ettirmiştir.

Bu makalede Türkiye Selçuklularından günümüze ulaşan çok sınırlı sayıda yerli kaynaktan biri olan Kadı Ahmed'in eserine göre Niğde ve çevresi değerlendirilmiştir. Eser Kadı Ahmed tarafından 1333 yılında yazılmış olup, günümüze 1341 yılında Aksaray'da istinsah edilen nüshası ulaşmıştır. Kadı Ahmed'in Niğde'de doğmuş ve yaşamış olması, şehre ait verdiği bilgileri oldukça önemli kılmaktadır. Yazar kadılık görevini yürüttüğü için devletin işleyiş mekanizmasını ve taşra yönetim birimine vakıf olduğunu da bize göstermektedir. Kadı Ahmed'in eseri doğrultusunda Niğde'nin 13. yüzyıl sonu ve 14. yüzyıl ilk yarısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın yerel tarih çalışmalarına ve Niğde tarihine ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Niğde, Kadı Ahmed, El-Veledü's-şefik, Taşra Yönetimi, Darü'l-pehlvaniye.

ACCORDING TO NİĞDELİ KADI AHMED, NİĞDE AND ITS SURROUNDINGS (13-14TH CENTURY)**Abstract**

It is because Niğde and its surroundings have had a safe place throughout the history. The reason for this is that Niğde and its surroundings will be located on important transit routes. For this reason, the desires of the powers who want to dominate Anatolia have been constantly captured in this region. The city and its surroundings have hosted many civilizations throughout history.

It is observed that the Niğde environment continued to maintain its importance with the entry into Turkish domination. As one of the important provinces of the Turkey Seljuk State, it is seen that many reconstruction and settlement activities have been carried out in the rapidly developing city. Niğde has been an important center since the beginning of the Turkish domination and has continued this feature until today.

In this article, Niğde and its surroundings have been evaluated according to the work of Kadı Ahmed, one of the very limited number of local sources from the Turkey Seljuks. The fact that Kadı Ahmed was born and lived in Niğde makes the city's information very important.

* Prof. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi.

The author, who is a *cadi*, also shows us that he knows the functioning mechanism of the state and the provincial administration unit well. In line with the work of Kadı Ahmed, the end of the 13th century and the first half of the 14th century were tried to be revealed.

Keywords: Niğde, Kadı Ahmed, El-Veledü's-Şefik, Provincial Administration, Darü'l-pehlivaniye.

Giriş

Niğde çevresinde iskânın Neolitik döneme (M.Ö. 8000-5500) kadar uzandığı bilinmektedir (Toroğlu, 2006: 91), Kayardı Tepesi dışında Neolitik ve kalkolitik (M.Ö. 5000-3000) döneme ait Niğde çevresinde herhangi iskân izine tesadüf edilmemiştir (Toroğlu, 2006: 95-97; Öztürk, 2012: 8-9). Niğde çevresinde daha sonrasında Hattiler, Hititler, Asurluların, Friglerin, Kimmerlerin, Medlerin, Makedonyalıların, Kimmerlerin, Medlerin, Perslerin ve M.Ö. 334 yılından itibaren ise bölgede Büyük İskender'in hâkimiyeti görülmektedir (Toroğlu, 2006: 97-100; Öztürk, 2012: 9-10).

M.S.17 yılından itibaren bölgede Roma hâkimiyetine başlamıştır. Roma döneminde bölgenin en önemli yerleşim birimi Tyana (Kemerhisar) şehridir. Bölge Roma hâkimiyeti sırasında Gotlar tarafından yağmalanmış ise de bu yağma 275-276 yılında Roma İmparatoru Claudius Tacitus tarafından bertaraf edilmiştir (Toroğlu, 2006: 109-110; Öztürk, 2012: 10-11).

Niğde çevresindeki önemli bir diğer gelişme ise Roma İmparatoru Marcus Aurelius'un bölgeye yaptığı bir sefer sırasında vefat eden karısı Faustina'ya atfen bölgede bir şehir tesis ettirmesidir. Ramsay, imparatoriçenin asıl isminin Halala olduğunu ve Bizanslıların bu şehri Loulon şeklinde telaffuz ettiklerini ileri sürmektedir (Ramsay, 1961: 391, 504). Günümüzde bu yerleşimin Ulukışla ilçesi Çanakçı köyü sınırları içinde olduğu düşünülmektedir. 330 yılında Bizans Devletinin tesis edilmesi ile beraber Niğde çevresinde Bizans hâkimiyeti söz konusudur. Bizans hâkimiyeti sırasında da bölgede iki önemli merkez olarak Tyana ve Lü'lü'e şehirleri görülmektedir. 7-9. Yüzyıllar arasında gerçekleşen Arap akınlarında da en fazla ismi yerleşim birimleri bunlardır. Tyana, 708 yılında ilk kez fethedilmiştir. Tyana, İslam-Bizans mücadelesi sonunda iki kuvvet arasında kaderine terk edilerek sükûta uğramış ve eski ehemmiyetini kaybetmiştir (Topal, 2005: 19).

Niğde çevresinin Arap akınlarını sonrasında 1071 Malazgirt Zaferini takiben Selçukluların hâkimiyetine girdiği görülmektedir. Niğde'nin ilk fetihlerle ele geçirilen merkezlerden biri anlaşılmaktadır. Niğde ve çevresinin Danişmend Melik Gazi ve oğlu Emir Gazi tarafından fethedildiği ve bölgenin onlara iktâ olarak verildiği belirtilmektedir (Toroğlu, 2006: 117-118; *Yurt Ansiklopedisi*, VIII, 1982-1983: 6163).

Çalışmamızda temel kaynak olan *el-Veledü'si-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik* Kadı Ahmed'in eseridir. Ali Ertuğrul, *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan bilgileri ışığında Kadı Ahmed'in 1286 senesinde Niğde'de doğduğunu tespit etmiştir (Ertuğrul, 2015: 67). Kadı Ahmed'in ailesinin kökeninin Çin sınırında yer alan Hoten şehrinde bulunan Türkmenlerden olduğu belirtilir. Bu Türkmenlerin 13. Yüzyılın ilk yarısında Anadolu'ya göç etmiş olabilecekleri ifade edilir¹. Kadı Ahmed'in dedesinin Kadı Cemaleddin Hoteni olduğu ve Anadolu Selçukluları döneminde Konya kadılığı gibi önemli vazifelerde bulunduğu temas edilerek Kadı Cemaleddin Hoteni'nin 1249 senesi hadiselerinde şehit düştüğü belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 59-61).

¹ Niğde ve çevresinde Orta Asya'da gelen kültürel unsurlar hakkında geniş bilgi için bkz. (Yıldız Kısacık, 2017: 667-672; Yıldız Kısacık, 2016: 339-344)

Selçuklu Dönemi Niğde subaşı Zeyneddin Beşare, Kadı Ahmed'in büyük dedesidir. Türkistan'ın Hoten şehrinden gelen Kadı Ahmed'in ailesi kısa sürede Anadolu Selçuklu Devleti'nde önemli vazifelere getirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 61-62). Kadı Ahmed'in amcası Bedreddin İbrahim ise Ermenek hâkimi olup Hatiroğlu isyanında ve Cimri isyanında etkili rol oynamıştır. Ayrıca Ali Ertuğrul Kadı Ahmed'in babası Zeyneddin Nûşî'nin 44 yaşlarında (1298) zehirlenerek öldürüldüğü ve babasının ölümünde Kadı Ahmed'in 13 yaşları civarında olduğu el-Veledü's-Şefik'te Kadı Ahmed ve ailesi hakkında verdiği bilgiler sayesinde ortaya çıkarmıştır (Ertuğrul, 2015: 64-65).

Ali Ertuğrul, Kadı Ahmed'in 14 yaşlarında (1299) senesinde eğitim görmek amacıyla Niğde nahiyelerinden Malâkopi'ye (Nevşehir'e bağlı Derinkuyu ilçesi) gittiği ve burada Mevlâna Kemâlüddin Nekîdî'den ders aldığı ve ertesi yıl babasının mezarını ziyaret için Niğde'ye geldiği tespit etmiştir (Ertuğrul, 2015: 65). Kadı Ahmed eserinde 1298 yılından 1333 yılına kadar Niğde'de defalarca çekirge afeti ve kıtlık hadiselerinin vuku bulduğuna işaret etmekte ve bundan dolayıda çok sıkıntılar çektiğini anlatmaktadır (Ertuğrul, 2015: 65)².

Kadı Ahmed, Kayseri'de divitdarlık ve hizmetkârlık yapmış, Niğde'de katib ve naiblik görevlerinde bulunmuş ve son olarak kadılık görevinde yürütmüştür. Özellikle kadılık görevi sırasında yer yer azil edildiği ve sonrasında yeniden bu göreve getirildiği görülmektedir (Ertuğrul, 2015: 71). Kadı Ahmed 1324 senesinde Azerbaycan'a seyahat ve ziyarette bulunmuştur (Ertuğrul, 2015: 73). Kadı Ahmed'in çalışmamıza konu olan *el-Veledü's-Şefik* isimli eserinin Niğde'de 1333 tarihinde tamamlamıştır. Kadı Ahmed'in eserinin tamamladığı tarihten sonra hangi tarihte vefat ettiği bilinmemektedir (Ertuğrul, 2015: 73).

Türkiye Selçuklu tarihini ortaya koyacak yerli kaynaklar oldukça azdır. Bu kaynaklar arasında ilk sırada İbn Bîbî (ö. 684/1285'ten sonra) tarafından kaleme alınan el-Evâmîrül-Alâiyye fî'l-umûrül-Alâiyye isimli eser yer alır. Bunu Kerimüddin Aksarâyî (ö. 720/1320) tarafından kaleme alınan Müsâmeretü'l-ahbâr ve müsâyeretü'l-ahyâr isimli eseri takip eder³. Bir diğer eser ise yazarı belli olmayan ve 765 (1364) yılı civarında yazılan Târîh-i Âl-i Selçûk der Anâtûlî'dir. Bu kaynakları destekleyen ve takviye eden bir diğer metin ise Niğdeli Kadı Ahmed (ö. 734/1333'ten sonra) tarafından 733'te (1333) kaleme alınan el-Veledü's-şefîk ve'l-hâfidü'l-halîk isimli eserdir (Topal, 2015: 192). Kadı Ahmed'in bu eseri muhtasar bir İslâm tarihi hüviyetinde olup günümüze Süleymaniye Kütüphanesindeki bulunan tek yazma nüsha ulaşmıştır⁴. Çalışmamızda umumiyetle Ali Ertuğrul tarafından 2015 yılında yayına hazırlanan eser kullanılmıştır. Yerleşim birimlerinin yazılımı vb hususlar için orijinal yazma nüshaya da başvurulmuştur.

1. Şehrin Kuruluşu

Görüldüğü üzere Niğde şehrinin Selçuklu hâkimiyeti öncesinde ehemmiyetsiz bir yerleşim birimi olduğu görülmektedir. Aslında bu duruma Kadı Ahmed ışık tutacak önemli bilgiler vermektedir.

² Niğde ve çevresinde 19. yüzyılda görülen kıtlık felaketleri ile ilgili olarak bkz. (Şaşmaz, 2005: 181-210)

³ Kadı Ahmed eserinde Kerimüddin Aksarâyî'den de bahsetmektedir. Kadı Ahmed, "*Divan ehlinin en faziletlisi, onların en kabiliyetli, en takvalı ve en ustası, merhum, mağfur Hâce Kerimüddin Kûtval-i Aksaray'ın ruhu şad olsun. Zira onun eseri olan nüsha, delaletle duçar olmuş bu müminin tam ihtiyaç duyduğu yerin ortasına oturdu...*" şeklinde bilgi vermektedir (Ertuğrul, 2015: 395)

⁴ Fâtih, nr. 4518 (eski numara: 4519). Kadı Ahmed tarafından kaleme asıl nüsha günümüze ulaşmamıştır. Günümüze ulaşan yegâne nüsha 741/1340 tarihinde Aksaray'da istinsah edilen el yazması metindir. Bu eser Ali Ertuğrul tarafından önce tez olarak hazırlanmış (Ertuğrul, 2009), daha sonra ise yayına hazırlanarak Türk Tarih Kurumunda yayınlanmıştır (Ertuğrul, 2015). Ali Ertuğrul tarafından 2015 yılında yayına hazırlanan çalışma ile ilgili olarak yapılan kitap tanıtımı için bkz. (Topal, 2015)

Kadı Ahmed; Tyana şehrinin hor ve hakir kalması sebebiyle Mahrûse-i Nekîde'nin onun yerini aldığı belirtmektedir (Ertuğrul, 2015: 175).

Ayrıca Kadı Ahmed Sultan Rükneddin Süleyman Şah zamanında Nekîde mahrûsesinin burçlarının ilk kısmının Kâdî Mahfûz Niksârî adındaki bir mimar tarafından tamamlandığını belirtmektedir. Ayrıca bu hususla ilgili olarak; “*şehrin İslâm kıblesi tarafındaki büyük kapısı (demir kapı) üzerine konulmuş bulunan latif mermer nüshada (kitabede) kündari yöntemiyle ifade edilen mazmun, Zeyni Beşârî'nin Cami'-i Cevvânî'sinde Cuma namazını eda etmek için harime girmiş bulunan kimselerin gözlerine gizli değildir. Bu burçların yapılış tarihi onun saltanatının ilk yılına denk düşer*” şeklinde bilgi vermektedir (Ertuğrul, 2015: 440). Kadı Ahmed, Rükneddin Süleyman Şah'ın (595-598)⁵ tarihleri arasında saltanat sürdüğünü belirtmektedir. Şu halde kale burçlarının ilk kısmı 595/1198 tarihinde yapıldığını ifade etmektedir.

Niğdeli Kadı Ahmed eserinde şehrin kuruluşuna dair düştüğü bu kayıta oldukça ilginçtir. Bu kayıta ise kitabın telif mahalli olan Nekîde mahrûsesinin burçlarının ilk kısmının Kadı Mahfuz Niksârî adındaki bir mimar tarafından II. Rükneddin Süleyman Şah'ın iktidarının ilk yılında tamamlandığını (1196) belirtmektedir. Buna ait kitabenin de şehrin Kible tarafındaki kapısı üzerinde bulunan latif mermer kitabede belirtildiği ifade edilmektedir. Kadı Ahmed'in belirttiği *Kible Kapısı* günümüzde *Demir Kapı* olarak bilinen kapı olup günümüze ulaşan tek kale kapısıdır. Ancak kale kapısı üzerinde Kadı Ahmed'in belirttiği kitabe bulunmamaktadır.

Resim 1: Niğde Kale Kapısı (Kible Kapı/Demir Kapı)

⁵ II. Süleyman Şah'ın hükümdarlık yıllarına baktığımızda 1196-1204 yılları arasında olduğu görülmektedir (Osman Turan, Türkiye, s. 247; Osman Turan, “Süleyman-Şah II.”, *İA*, s. 219-231)

Kadı Ahmed'in anlatımlarından ve tarihi süreçten Niğde'nin Selçuklu hâkimiyetinden hemen önce önemli bir iskân sahası haline geldiği veya tamamen yeniden kurulmuş olabileceği görülmektedir.

2. Şehrin Adı ve Unvanları

Şehrin adı Kadı Ahmed'in eserinde umumiyetle *Nekîde* olarak zikredilmektedir (Niğdeli Kadı Ahmed, 1333: v. 1411a, 145b, 147a, 149, 152a, 152b, 153a; Ertuğrul, 2015: 11, .162, 165, 172, 175 vs). Şehrin unvanı ile ilgili olarak *Dârü'l-Pehlivâniye* unvanını kullanılmakta olduğu görülmektedir. Kadı Ahmed II. Kılıçarslan'ın ülkeyi 11 oğlu arasında yaptığı taksimatta Niğde'nin oğlu Alâeddin Ertuğrul Arslan'a⁶ verildiğinden bahsetmektedir. Kadı Ahmed bu hususda; "...*Alâüddin TuErtuğrul Arslan'a Dârü'l-pehlivâniye mahrusesi denilen ve Rum memleketleriyle cihadın medârı olan, tarîf bakımından iki cihetten Aksara(y) ve Erakliyye ile sınırı bulunan ve teşhir açısından da bu kitabın te'lif mahalli olan Nekîde ve en küçük ve en sevdiği evladı olan veliahdî Gyaseddin Keyhüsrev'e de Erakliyye, taksim edilmiş hüsse olarak düştü*" (Ertuğrul, 2015: 439) demektedir.

Kadı Ahmed eserinde şehrin Nikîde adı dışında *Dârü'l-pehlivâniye* mahrusesi isminin de kullanıldığı; ayrıca Rum memleketleri ile cihadın medarı olarak nitelendirildiği görülmektedir.

3. Şehrin sınırları

Niğde şehrinin XVI. asırda Enduğu/Anduğu, Bor, Develü, İncesu, Karahisar, Yahyalı, Ürgüp, Şücaüddin ve Çamardı'ya tekabül ettiği belirtilmektedir. Selçuklular devrinde kaynakların yetersiz oluşu şehrin sınırlarını tespit zorlaştırmaktadır. Buna rağmen dönemin kaynaklarında yer alan sınırlı bilgilere rağmen Niğde Aksaray arasındaki sınırın İhlara'dan geçebileceği, Niğde ile Eyüphisar arasında yer alan Seferihisar (Sivrihisar) adında bir kalenin iki şehir arasında sınır olabileceği ve Niğde Kayseri arasında Develi kalesinin bulunduğu tespit edilerek Niğde şehrinin XVI. asırdaki sınırlarının Selçuklular dönemi içinde geçerli olabileceği belirtilmektedir (Akşit, 2007: 18-19)⁷.

Kadı Ahmed ise eserinde şehrin Selçuklular döneminde Aksaray ve Ereklı ile sınırı bulunduğunu söylemektedir (Ertuğrul, 2015: 439). Ancak bu sınırın günümüzde hangi yerleşimleri de içine aldığı hususu ortaya koymak oldukça güçtür. Ancak eserde sınırlı sayıda geçen Niğde'ye bağlı yerleşim birimleri hakkında çalışmanın devamında bilgi verilmeye çalışılacaktır⁸.

Ayrıca Niğde'nin sınırları ile ilgili olarak; "*Aksaray'ın hududu, Heraklin'nin sınırı, Maden'in nakdi....*" şeklinde bir kayıt yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 335).

⁶ İbn Bibi şehrin yönetiminin verildiği melikin adının Melik Arslanşah olarak göstermektedir (İbn Bibi, I, 1996: 41).

⁷ Niğde ve çevresinin idari bağlılıklarının cumhuriyet dönemi durumu için bkz. (Şaşmaz, 2019; Şaşmaz, II, X, 2014)

⁸ Ayrıca Osmanlı'nın son döneminde Niğde ve çevresinin sınırları ve idari durumu hakkında geniş bilgi için bkz. (Öztürk, 2008: 23-28)

4. Niğde'nin Fiziki Yapısı

4.1 Kale

Kadı Ahmed'in eserinde Niğde'nin kalesi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Niğde kalesinin burçlarının ilk kısmının II. Rükneddin Süleymanşah döneminde (1196-1204)⁹ Kadı Mahfuz Niksari adındaki bir mimar tarafından onun günlerinde tamamlandığını belirtmektedir. Ayrıca bu hususta şehrin İslam kıblesi tarafındaki *Büyük Kapısı* üzerine konulmuş bulunan latif mermer nüshada (kitabede) kündari yöntem ile ifade dilen mazmun Zeyni Beşari'nin Cami-i Cevvanisi'nde (Alaeddin Camii) Cuma namazını eda etmek için harime girmiş bulunan kimselerin gözlerine gizli değildir. Ayrıca bu burçların yapılış tarihinin onun saltanatının ilk yılına (595/1198) düşer şeklinde bilgi verdiği görülmektedir (Ertuğrul, 2015: 440).

Kadı Ahmed'in verdiği bilgiler arasında Niğde Kale kapılarından birinin kible istikametindeki *Büyük Kapı'dan* bahsetmektedir. Günümüze ulaşan tek kale kapısı olup günümüzde *Demir Kapı* olarak isimlendirilmektedir.

4.2 Meydan

Niğde'de Selçuklulardan itibaren bir şehir meydanının mevcudiyeti bilinmektedir. Niğde'de meydanın varlığına dair Kadı Ahmed'in 1333 yılında tamamladığı eserinde önemli bir kayıt yer almaktadır.

Kadı Ahmed 15 Temmuz 1330 tarihinde el-Hac Zeyneddin Bekzeri'nin Mısır'dan getirttiği Semâni'nin tefsirini mütalaa etmiştir. Söz konusu tarihte Emir-i Azam Mahmud'un kafilesi, refakatindeki askerlerle birlikte Ereğli'den gelerek Niğde meydanına inmiş, Kadı Ahmed'de kendisine ulaştırılan bu tefsiri, Mevlana Emir Hasan Sivasi ile müzakere etme imkânı bulmuştur (Ertuğrul, 20105: 73).

Bu konuyu Kadı Ahmed eserinde şu şekilde dile getirmektedir.

"Ben bende müellif, bu latifeyi Semani'nin Tefsir'inde gördüm. Garip bir nüsha halindeki bu tefsiri bana, İmamların ve istidadlı kimselerin seyyidi, el-Hac Zeyneddin Halid Bekzeri (Allah yaşadığı şehri, ilim ve amel bakımından onu gelişmesine imkan tanıyacak şekilde kılsın) Mısır'dan getirdi. Dinlemiş, görmüş ve seçtiklerini yazarak yüzüne sürmüştü. 730 senesini Ramazan ayının 28 günü (15 Temmuz 1330), emir-i azam, mahdum-ı muazzam, alim ve amil Mahmud'un mübarek kabileleri ve kutlu binekleri mansur askerlerle birlikte Herakliyye'den (Ereğli) gelerek Mahruse-i Nekide Hata! Yer işareti tanımlanmamış. meydanına varmış ve nüzul buyurmuş idi. Burada ilahi hakimlerin sultanı, ehl-i tevhini yakın olarak hücceti, meliklerin ve sultanların nasihat vereni, hayırlar ve bereketler sahibi, yardımların ve iyiliklerin mazharı, Mevlana Mecdül'l-hakk ve'l-mille ve'd-di'e hizmet hususu bahis edilirken Mevlana Emir Hasan Sivasi'ye bu nadir kitabı şifahi yolla şerh ettim" (Ertuğrul, 2015: 247). Kadı Ahmed'in bu kaydından da şehirde bir meydanın olduğu görülmektedir.

Ahmet Akşit tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada meydanın surun kuzey ve kuzey batı istikametinde olduğu; günümüzde öğretmenevinin bulunduğu sahaya tekabül ettiği belirtilmektedir (Akşit, 2009: 23-24).

5. Vakıf Kurumu

5.1. Alaeddin Camii

⁹ Niğdeli Kadı Ahmed II. Rükneddin Süleymanşah'ın 595/1198-598/1201 yılları arasında saltanat sürdüğünü belirtmektedir. (Ertuğrul, 2015: 440).

Günümüzde Alaeddin Camii olarak bilinen yapı, Alaeddin tepesinde iç kalenin güney tarafında yer almaktadır. Alaeddin Camisi hakkında bilgi veren ilk eserdir. Kadı Ahmed 1333 yılında Niğde’de yazdığı eserinde önemli bilgiler vermektedir. Bu kaynakta *Zeyni Beşare’nin Camii Cevvanisinde* şeklinde bir kayıt yer almaktadır. Bu kayıttan caminin adı Zeyni Beşare (Zeyneddin Beşare) Camii olarak kaydedildiği görülmektedir (Ertuğrul: 2015: 440). Günümüzde cami Alaeddin Camii olarak isimlendirilmektedir.

5.2. Hüdavent Hatun Türbesi

Yenice Mahallesi Türbe Sokak’ta bulunan parkın içerisinde yer almaktadır. Türbenin inşa kitabesine göre 712/1312-1313 yılında Hüdavent Hatun tarafından yaptırıldığı görülmektedir.

Resim 2: Niğde Genel (1908) (Nevzat Topal Arşivi)

Resim 3: Hüdevend Hatun (19. Yüzyıl Sonları)¹⁰

Türbenin İlhanlılar döneminde IV. Rükeddin Kılıç Arslan'ın kızı Hüdevend Hatun tarafından ölümünden önce inşa ettirdiği görülmektedir (Özkarıcı, I, 2014: 326-327).

Niğdeli Kadı Ahmed Rükneddin Kılıç Arslan'ın kızı olarak gösterdiği Hüdevend Hatun'un ölüm tarihi ile ilgili olarak kesin tarih vermektedir. Kadı Ahmed ile aynı tarihlerde Niğde şehrinde yaşayan ve ölümüne de tanık olduğu Hüdevend Hatun'un 2 düşenbe Recep 732/30 Mart 1332 Pazartesi günü öldüğünü söylemektedir (Ertuğrul, 2015: 449). Ayrıca Hüdevend Hatun'un şerefli merkadinin Nekide mahrusesindeki mezarların en meşhuru olarak göstermektedir (Ertuğrul, 2015: 449).

Ayrıca Hüdevend Hatun ile ilgili olarak; "...bütün meliklerin bakiyesi olan kadınların övüncü, azametli, melike, sa'id, mutahhara, mükerreme, merhume, mağfure, hayyire, mebrûre, Selçuklu ailesinin tacı, Gevher nesepli" ifadeler kullanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 449).

İnşa tarihine baktığımızda 1312-1313 yılı görünmektedir. Hüdevend Hatun ise 1332 yılında vefat etmiştir. Bu durumda Hüdevend Hatun ölümünden neredeyse 20 yıl önce türbesini yaptırdığı anlaşılmaktadır.

5.3. Hüemami Kervansarayı

Kadı Ahmed'in verdiği bilgilerden Niğde ve çevresinde ismi ve yeri tespit edilebilen bir kervansaraydır. Kadı Ahmed eserinin *Ashab-ı Keyf Kıssası* hadisesinin anlatıldığı bölümde kervansaray hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir.

¹⁰ İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kütüphanesi, 779-77---0044.

Kadı Ahmed Niğdeli tarihçiler ve büyük önde gelenlerde 10 yaşında olduğu dönemde Dikyanus'un mezarı ile ilgili duyduğu rivayetleri anlatmaktadır. Bu rivayetlerde Dikyanus'un mezarının Niğde'den Lülüve Madeni¹¹ yolu üzerindeki Hümâmî Kervansarayının bulunduğu dağın başında olduğunu belirtmektedir. Mezkûr dağın başındaki yuvarlak tepenin onun kabri tabir olunur demektir (Ertuğrul, 2015: 175). Bu dağın Göbekli Dağ olduğu düşünülmektedir.

Resim 4: Göbekli Dağ

Bugün Niğde'nin yaklaşık 10 km güneydoğusunda bulunan Sazlıca Kasabası yakınındaki bu yerde bulunan suya Hümam Suyu ismini verildiği belirtilmektedir¹². Ancak kervansaray günümüze ulaşmamıştır.

¹¹ Lülüve Madeni denilen yerleşimin bugün Ulukışla ilçesine bağlı Çanakçı köyü sınırları içinde olduğu görülmektedir.

¹² Emin Selamoğlu, 1956 Niğde doğumlu, Emekli.

Resim 8: Göbekli Dağ

5.4 Şehid Hasan Meşhedi

Ziyaretgâhlar ile ilgili olarak; “...*Nasıl kayseriyye’deki hacet sahipleri Tûrâsiyân (Turasan) türbesine, Nekide’deki meded dileyenler Şehid Hasan Bey meşhedine bir sığınak olarak iltica ediyorlarsa...*” şeklinde ifade kullanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 42).

Kadı Ahmed burada ismini zikrettiği Hasan Bey Şehitliğinin yeri hakkında bir tarifte bulunmuyor. Ancak Niğde ili Çamardı İlçesi Bademdere köyünün doğu istikametinde bir tepede yer alan zaviyenin kastedilen şehitlik olduğu düşünülebilir (Topal, 2011: 339-360).

5.5. Nizâmüddin Ahmed b. Ali Zaviyesi:

Kadı Ahmed’in vakıf eserleri arasında ismi zikredilen bir zaviyedir. Zaviyenin sahibi ile ilgili olarak; “*Merhûm, mağfur, sa’id, şehid, Hâce Nizâmüddin Ahmed b. Ali Nekidi böyle müdrık bir akla sahipti. Bu kitap da, Zaviyeyi Mamure denilen onu Mahruse-i Nekide’deki yüce binası gölgesi altında tasnif olunmuştur...*” şeklinde bilgi vermektedir (Ertuğrul, 2015: 262).

Ayrıca Kadı Ahmed’in eserinin yazdığı ve tamamladığı zaviye olarak ismini zikretmektedir. Zaviyenin yeri ile ilgili olarak Nekîde mehrûsesinin varoşunda yer aldığını belirtmektedir. Eseri adı geçen zaviyenin suffesinde yazdığını dile getirmektedir (Ertuğrul, 2015: 465). Kadı Ahmed’in şehrin varoşunda bulunduğunu ifade ettiği zaviyeye ait sonraki kaynaklarda bir kayda tesadüf edilmemiştir. Zaviyenin ismi değişmiş veya sonraki dönemlerde tamamen tahrip olmuş olabilir¹³.

¹³ Niğde şehrinde yer alan zaviyeler hakkında 1476 tarihli vakıf defterinde bilgiler yer almaktadır. bu defterde Nizamiye medresesi mevcut olup bu medresenin vakfının Ahizade Pir Ahmed tasarrufunda olduğu kaydedilmiştir. (Uzluk, 1958: 51). 1476 tarihli defterde ismi geçen bu zaviyenin Nizameddin Ahmed b. Ali Zaviyesi ile aynı yapı olması ihtimal dahlindedir.

6. Niğde Şehrini Yönetimi

Şehrin yöneticileri ile ilgili olarak verdiği bir kayıta II. Kılıç Arslan'ın ülkeyi 11 oğlu arasında taksimatından bahsederek Niğde şehrinin yönetimini oğlu Alâeddin Tuğrul Arslan'a verildiğini söylemektedir (Ertuğrul, 2015: 439).

Niğde'nin diğer yöneticileri arasında ismi zikredilenlerden birisi Zeyneddin Beşare'dir. Kadı Ahmed Niğde'de yöneticilik görevlerinde bulunan Zeyneddin Beşare'nin büyük dedesi olduğunu belirtmektedir (Ertuğrul, 2015: 61-62). Adı geçen emir Niğde'de kendi adına camii yaptırmıştır. Zeyneddin Beşare Niğde Bey'i olup aynı zamanda Emir-i Ahur yetkisine sahipti (Ertuğrul, 2015: 13).

İsmi kaynakta geçen diğer Niğde Beyi de Şerefüddin Hatîr'dır (Ertuğrul, 2015: 443). Hatiroğlu Şerefüddin Mesud'un Niğde subaşı ve beylerbeyi¹⁴ gibi önemli bir yetkiye sahip olduğu görülmektedir (Ertuğrul, 2015: 15).

Yöneticiler dışında yönetim divanının varlığı ile ilgilide bilgi vermektedir. Bu kayıta *Nekîde* divanının naiplerinden ve hâkimlerinden her kim şeklinde bir kayıt yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 360).

Kadı Ahmed şehir divanı üyelerinin varlığından da bahsetmektedir; ancak isim vermemektedir. Kadı Ahmed; “*Bu bende müellif, bundan sonra şehrinin kethüdalarından/büyüklerinden şikâyet etmeyecektir. Zira geçmiştekiler, peygamberleri öldürüyorlardı. Nekîde'nin Haccâ'cı ise kadının hanesini yağmalamak ve köyü/mahalleyi düzenlemekle yetindi...*” (Ertuğrul, 2015: 162) şeklinde bilgi vermektedir. Burada kethüdadan ve şehrin hâkiminden, kendisine yapılan zulümden bahsetmektedir. Ancak bu yöneticilerin isimleri ile ilgili bir kayıt yer almamaktadır.

Kadı Ahmed kitabının başka bir yerinde de Nekîde'deki bazı kethüdalar ifadesini kullanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 172).

İsmi kaynakta zikredilen bir yöneticide Şemseddin Dündar'dır. Kadı Ahmed merhum olmuş olan Niğde emiri Şemseddin Dündar Bey b. Hamza Nekîdi¹⁵ adına *Selçukname* isimli ciltli bir kitap yazdığını belirtmektedir¹⁶.

¹⁴ 13. yüzyılda Niğde emiri olan iki yöneticinin (Zeyneddin Beşare ve Hatiroğlu) beylerbeyi yetkisine sahip olduğu görülmektedir. Niğde'de günümüze ulaşmayan 725/1325 yılında yapılan Beylerbeyi ismi ile bir türbenin varlığını kaynaklardan öğrenmekteyiz. Türbenin yapım tarihine baktığımızda ismi Beylerbeyi olarak tespit edilen her iki Niğde Beyinin de bu türbede olması ihtimali bulunmamaktadır. Beylerbeyi Türbesi hakkında geniş bilgi için bkz. (Yıldız Kısacık, 2019: 85-94)

¹⁵ Niğde'de adı geçen emire ait bir mescit bulunmaktadır. Bu mescidin kitabesinden Hamza oğlu Şemseddin Dündar tarafından 727/1326 tarihinde inşa edildiği belirtilmektedir. Yusuf Akyurt mescidin sade ve basit bir görüntüsü olduğunu kaydetmektedir. Mescidin iki satırlık kitabesi bulunmaktadır (Akyurt, 1946: 11).

1. *Emere hazel mescid livecillahi teala el-emirü'l-hayr talib-i ahiret*

2. *Ve'l-makamatü'l fahire Şemseddin Dündar bin Hamza fi şuhur-u sene seb'a ve işrin ve sebamie*

Kitabesinde; “Ahirâtı ve makamat-ı fahireyi dileyen Hamza oğlu hayrat sahibi Emir Şemseddin Dündar Allah buyurduğu için bu mescidi 727 senesi aylarında imar etti” ifadesi yer almaktadır (Akyurt, 1946: 11). Görüldüğü üzere Niğde emiri Şemseddin Dündar'ın 1326 tarihinde hayatta olduğu, ancak Kadı Ahmed'in eserinin tamamladığı 1333 tarihinde ise vefat etmiş olduğu kaydedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 428).

¹⁶ Adı geçen kitap günümüze ulaşmamıştır.

7. Niğde Vilayetine Bağlı İdari Birimler

Nekide şehrinde yetiştiğini ifade eden kadı Ahmed. Küçük yaşta yetim kaldığı ve Niğde çevresinde isimlerinin anılmaya değmeyecek köylerinde yetimlik yemeği tattığının ifade ederek isimlerini vermeden köy yerleşimlerine dikkat çekmektedir (Ertuğrul, 2015: 464).

7.1. Tyana

Kadı Ahmed eserinin Ashâb-ı Kehf kıssasını anlatan bölümünde Ashâb-ı Kehf ve dikyanus hakkında ilginç bilgiler verdikten sonra Tyana köyündeki imaretlerin Fars meliki olarak zikrettiği zalim Dikyanus'tan kaldığını belirtmektedir (Ertuğrul, 2015: 175).

7.2. Lülüve Madeni

Niğde şehir merkezi dışında kitapta en fazla ismi zikredilen yerleşim birimidir. Kadı Ahmed gençlik döneminde Niğde'ye gelen Konya Kadısı Rükneddin Mazenderanî'yi görmüş, onun Lülüve Madeni darü'l-kazasında görevli Şemseddin Müderris ile miraç hadisesi üzerine yaptığı tartışmaya şahitlik etmiştir (Ertuğrul, 2015: 68). Kadı Ahmed Lülüve Madeni'ni Nekide'nin Kaza merkezi olarak göstermektedir (Ertuğrul, 2015: 253).

Yine eserinin Ashab-ı Kehf kıssasını anlattığı bölümünde 10 yaşlarında olduğu dönemde Niğde'nin yetişmiş tarihçilerinden duyduğu rivayetlerle ilgili olarak duyduklarını belirtmektedir. Bu rivayetler arasında Dikyanus'un mezarının Niğde'de Lülüve madeni (Ertuğrul, 2015: 175) Yolu üzerindeki *Hümami* kervansarayının bulunduğu dağın başındaki yuvarlak tepe olduğu şeklinde bir bilgi yer almaktadır. Burada da yerleşim biriminden *Lülüve Madeni* olarak bahsedilmektedir.

Kadı Ahmed Tabtûkî Türklerinden bahsettiği kısımda *Lülüve Vilayeti'nin* oduncularından, mezkûr *Maden'in* kömürcülerinden, Söküncür cahillerinden gibi bilgiler vermektedir (Ertuğrul, 2015: 259, 360). Eserinin bir diğer kısmında ise *Maden'in* nakdi şeklinde kayıt yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 335).

Ayrıca Halife Memun tarafında 833 yılında Niğde ve çevresine düzenlenen akından bahseden Kadı Ahmed, Memun'un sefer dönüşünde *Nekide* ve *Lülüve Madeni* halkı (Ertuğrul, 2015: 350) tarafından çok iyi bilinen nehir kenarında su içtiği, kısa süre sonra hastalanarak öldüğüne dair bir bilgi vermektedir (Ertuğrul, 2015: 350).

Eserinin diğer bir yerinde de Kadı Ahmed Lülüve Madeni dârü'l-kazâsında görevli Şemseddin Müderris'ten bahsedilmektedir. Bu kayıt yine önemli bir yerleşim biriminin varlığı ve konumuna işaret etmektedir. Selçuklular Devrinde Niğde vilayetine kaza statüsünde bağlı bir yerleşim birimi olan Lülüve Madeni ismi zikredilmektedir (Ertuğrul, 2015: 68). Lülüve zengin maden yataklarına sahip olmasından dolayı darphanesi olan ve para basılan merkezlerden biridir¹⁷.

7.3. Ebû Kezma ve Eftuşun Köyü

Ebû Kezma pirleri ve Eftuşun köyü fakihlerinin ifadesi kullanılmaktadır (Ertuğrul, 2015: 175). Burada ismi zikredilen yerleşimlerle ilgili bir tespit yapılamamıştır. Niğde çevresindeki eski

¹⁷ Lülüve şehrinde darp edilen ve Niğde Müzesi'nde bulunan sikkelerle ilgili olarak bkz. (Yıldız Kısacık-Eryaman, 2019: 1-6)

yerleşimlerden biri Aya Gözme'dir. Bu yerleşimin Ebû Kezma olması ihtimali var isede Eftuşun köyü ile ilgili olarak bir tespit yapılamamıştır.

7.5. Söküncür

İsmi zikredilen yerleşim birimlerinden biridir. Ancak bu yerleşimin bugün nereye karşılık geldiği tam olarak bilinmemektedir. Kadı Ahmed Tabtûkî Türklerinden bahsettiği kısımda *Söküncür Cahillerinden* (Ertuğrul, 20015: 259) şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Ancak Kadı Ahmed'in Söküncür'den bahsettiği kısma dikkat edilecek olursa Söküncü ile ilgili bir takım görüşler ileri sürülebilir. Kadı Ahmed, "*Lülüve Vilayetinin oduncularından, mezkur Maden'in kömürcülerinden, Söküncür câhillerinden ...*" şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Günümüzde Lülüve Vilayeti olarak bilinen yerleşimin Ulukışla ilçesine bağlı Çanakçı Köyü sınırları içerisinde olduğu düşünülmektedir. Maden ise aynı isimle anılmakta olup Ulukışla ilçesine bağlı bir yerleşim birimidir. Şu halde Söküncü isimli yerleşiminde Ulukışla çevresinde aranması gerekmektedir. Yüksek Lisans öğrencimiz Abdullah Uluçay ile bölgede yaptığımız bir gezi sırasında Kılan/Aktoprak köyüne uğradık. Burada köylülerle yaptığımız sohbette köy halkı köyün yakınlarında bulunan ve eski mezarlıkların olduğu bir bölgeye Söküncür adını verdiklerini söylediler. Adı geçen Kılan/Aktoprak köyü bölgeyi Ereğliye bağlayan güzergâh üzerinde bulunmakta olup köyün Ereğli istikametinde Selçuklu Döneminin önemli bir Kervansarayının kalıntılarına tesadüf edilmektedir. Bu husus Söküncür Vilayetinin burada olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Yine Kadı Ahmed eserini yazdığı Nizamüddin Ahmed Zaviyesinin banisi olan Nizamüddin Ahmed'in kızının oğlunun (torunu) isminin Muhammed Bey Söküncü olduğunu belirtmektedir. Bu kişinin kötü bir şöhrete sahip olduğunu söylemektedir. Onun beng/haşhaş içtiği, mahkemelerde zorla yalancı şahitlik yaptırdığı, iftiralarından çekinmediğini söylemektedir. Devamında Muhammed Bey Söküncü'nin taharet etmeksizin namaz kıldığı, Ramazan ayında gündüz vakti özürsüz iftar etmek, hatta bu mübarek günlerde dehaşhaş içmek fiillerinde bulunduğunu belirtmektedir. Kadı Ahmed O'nun ot içmesine kendisinin de şahit olduğunu söylemektedir. Ayrıca Söküncür ile ilgili olarak; "*Söküncür mahkemesinin naibi Seyyidü'n-nevvab ve'l-hükkam Mevlana Rukneddin Mesud...*" şeklinde bir kayıt yer almaktadır bu bilgi Söküncürün kadılık merkezi olduğunu doğrulamaktadır (Ertuğrul, 20015: 262).

Yine aynı yerleşim birimi ile ilgili olarak Niğde'ye bağlı *Söküncür Havalisi* (Ertuğrul, 20015: 360) ifadesi kullanılmıştır.

7.6. Akçahisar Köyü

Niğdeli Kadı Ahmed eserinde bahsettiği yerleşim birimlerinden birinin Akçahisar köyü olduğunu görmekteyiz. Köyle ilgili olarak Melakopiye'deki (Derinkuyu) Akçahisar köyü ifadesini kullanmaktadır. Köy halkı tarafından kendisine iyi davranılmadığından dolayı olumsuz ifadeler kullanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 227). Adı geçen yerleşim birimi halen Ağçaşar adı ile varlığı devam etmektedir.

7.7. Melakopi (Derinkuyu)

İsmi zikredilen yerleşim birimlerinde biride Melakopi (Derinkuyu)'dir. Kadı Ahmed eserinde Akçahisar köyünden bahsederken Melakopi'deki Akçahisar ifadesini kullanarak izmini zikretmektedir (Ertuğrul, 2015: 227). Ayrıca Kadı Ahmed 14 yaşında iken Melakopi'de Nekîdî diye

bilinen Mevlâna Kemaleddin'den eğitim aldığını söylediği bir kayıt bulunmaktadır (Ertuğrul, 2015: 381). Bu kayıttan Melakopi'nin Niğde'ye bağlı önemli bir yerleşim birimi olduğu ve eğitim kurumları açısından da geliştiği görülmektedir.

7.8. Kurtak? (Kurdunus/Hamamlı) ve Aravan (Kumluca) Köyleri

Günümüzde Kumluca olarak bilinen Aravan köyü ile birlikte Kurtak köyü ismi zikredilmektedir. Kumluca köyünün bitişiğinde olan yerleşim bugün hamamlı olarak bilinen yerdir. Bu yerleşimin eski adı da Kurdunus'dur. Kadı Ahmed bu iki yerleşim birimi ile ilgili olarak; “*bu bende müellifin Nekîde’de tanıdığı ve haya ve cemâl sahibi bakirelere karşılık Kurtak ve Aravan’daki zimmi kız ve kadınların zemme layık sapıklıklarına dost olan kimseler, lezzetleri üstün tutup onları tercih etmekte ve bu sözün aksine hareket ederek o ümmetten ayrılmaktadırlar...*” demektedir (Ertuğrul, 2015: 233). Bu kayıttan Niğde şehrine çok yakın olan Kumluca ve Hamamlı köylerinin eserin yazıldığı tarihlerde mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Halkının ise gayrimüslim olduğu görülmektedir.

7.9. Sazala

Kadı Ahmed’in varlığından bahsettiği yerleşimlerden biride Sazala’dır. Bu yerleşimle ilgili olarak Sazala köyünün on günlük emiri Muhammed Bey Kuşçu’dan bahsetmektedir (Ertuğrul, 2015: 194; 403).

8. Ekonomik Yapı ve Doğal Afetler

Kadı Ahmed, *Lülüve* vilayetinden bahsettiği kısımlarda umumiyetler *Lülüve Madeni* ifadesini kullanmaktadır. Bu husus bu yerleşim biriminde maden çıkarıldığını ortaya koymaktadır (Ertuğrul, 2015: 68, 175, 253). Ayrıca *Lülüve Vilayeti* olarak da zikrettiği yerleşim birimi için *Lülüve Vilayeti* oduncularından ve mezkûr *Maden*’in kömürcülerinden ifadesi kullanılmaktadır (Ertuğrul, 2015: 259).

Niğdeli Kadı Ahmed Niğde ve çevresinde 1298 yılından 1333 yılına kadar defalarca çekirge afeti ve kıtlık hadisesinin vuku bulduğuna işaret etmektedir (Ertuğrul, 2015: 65).

Kaynaklar

- Akşit, Ahmet, (2007), “Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilâyetinin Alt Birimleri ve Sınırları”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 125-133.
- Akşit, Ahmet, (2009), “Niğde Şehri İle İlgili Tarihi Kaynaklar: Akmedrese Vakfiyesi”, *TÜBAR*, XXVI, 21-28.
- Akyurt, Yusuf, (1946), *Türk Asar-ı Atıkaş Binalarına Ait tarihi Mecmua: Mersin, Tarsus, Adana, Bor, Niğde Şehirleri*, III/V.
- Anonim, (1982-1983), “Niğde” *Yurt Ansiklopedisi*, VIII (1982-1983), Anadolu Yayıncılık, s. 6146-6216.
- Ertuğrul, Ali, (2009), *Anadolu Selçukluları Devrinde Yazılan Bir Kaynak: Niğdeli Kadı Ahmed’in El-Veledü’s-Şefik Ve’l-Hâfidü’l-Halik’i*, C. I, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Sanatları Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi (Yayınlanmamış), İzmir.
- Ertuğrul, Ali, (2015), *Niğdeli Kadı Ahmed Hata! Yer işareti tanımlanmamış. in El-Veledü’s-Şefik Ve’l-Hâfidü’l-Halik’i* (Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak), Cilt I, TTK, Ankara.
- İbn Bibi, (1996), *El-Evâmirü’l-Alâ’iyye Fi’l-Umûri’l-Alâ’iyye*, çev. Mürsel Öztürk, C. I-II, Ankara.

- Özkarcı, Mehmet, (2014), *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Niğde, I-II*, TTK, Ankara.
- Öztürk, İbrahim, (2008), *Niğde Sancağı (İdari ve Demografik Yapı)*, Kömen Yayınları, Konya
- Öztürk, Gülin, (2012), *Niğde Sancağı Merkez kasabası Asar-ı Atika Defteri*, Kömen Yayınları, Konya.
- Ramsay, W. M., (1961), *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. Mihri Pektaş, İstanbul 1961.
- Şaşmaz, Musa, (2005), “Niğde Çevresinde Kıtık (1887-1892)”, *Niğde tarihi Üzerine*, edt. Prof. Dr. Musa Şaşmaz, Kitabevi, İstanbul, 181-210.
- Şaşmaz, Musa, (2014), *Türkiye'nin İdari Taksimatı*, I-XV, Ankara.
- Şaşmaz, Musa, (2019), “Aksaray’ın İdari Taksimatı”, *Cahij*, 13, 130-153;
- Topal Nevzat, (2011). “509/1115Tarihli Sultan İbrahim Vakfı Şeyh Torasan Zaviyesi ve Türbesi”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15(30), 339-360.
- Topal, Nevzat, (2005), “Tyana ve Çevresine Yapılan Arap Akımları”, *Niğde Tarihi Üzerine*, edt. Prof. Dr. Musa Şaşmaz, Kitabevi, İstanbul 2005, 17-23.
- Topal, Nevzat, (2015), “Ali Ertuğrul, Niğdeli Kadı Ahmed’in el-Veledü’s-Şefik ve’l-hâfidü’l-Halîk-ı (Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak) Cilt I (İnceleme-Tercüme), Cilt II (Farsça Metin), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015, Cilt I xiv+516, Cilt II viii+766 sayfa” *İslam Araştırmaları Dergisi*, sayı 34, 192-197. (Kitap Tanıtımı)
- Toroğlu, Emin, (2006), *Niğde İli Yerleşmeleri ve Lokasyon Planlanması*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uzluk, Feridun Nâfiz, (1958), *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara.
- Yıldız Kısacık, Sibel (2019), “Beylerbeyi Türbesi”, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, IV, 85-94.
- Yıldız Kısacık, Sibel-Eryaman, Mustafa, (2019), Niğde Müzesinde Bulunan Lulua/Lülüve Darblı Sikkeleri, *Arkeoloji ve Sanat*, 161, 1-6.
- Yıldız Kısacık, Sibel (2017), “Tarihi Süreç Boyunca Orta Asya’dan Niğde’ye Keçe Yüzeyler”, IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu 26-28 Nisan 2017, Niğde, 667-672.
- Yıldız Kısacık, Sibel (2016), “Altay Köyü Kazak Türklerinin Çadır Konstrüksiyonları”, III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Bakü, 339-344.